

Euskal literatura-ren

bilduma llaburra

Joanes Leizarraga euskal idazlari, omen aundikoa, Beraskoizten (*Beskoitze*=*Brisous*) XVI-garren mendean sortuak lehen aldikotz itzulikatu zuen Jesukristo-ren Ebangelioa euskerara (protestanta zan); erderatiko hitz asko aurkitzen diran arren. verboa erabiltzen du nagusiki eta zeatzki, bereziki iketako (i-ta-no) eran. Ematen ditugu iru sail: bat itzulpena dena eta besteak bere burutikakoak, bi erak ezagutu eta ikas ditzaguntzat. "*Jesus Christ Gure Jaunaren Testamentu Berria*" Rochellan 1571 urtean egiñikako liburutik artzen dugu lehenbizi Nafarroako Erreginari egiten dion eskeintzatik zatino bat:

"Guzizko Andre noble Ioanna Albret Nafarroako Regina Bearnoko Andre gehien &. denari bere zerbitzari guzizko xipiak eta guzizko obedientak, Ioannes Leizarraga Beraskoiz-koak Iesus Christ-en grazia eta bakea desiratzen.

Andrea, zeren ni zure ezagun gabea bezala naizelarik, Testamentu herriaren heuskarazko translazione hunen zure Maiestarteari dedikatzer a sartu izan naizen,

merezi onez arintasunez akusa ahal neinde, baldin neure auzartgoa hunez zerbait exkusa bereren eman ezpaneza..."

"Ezen ahal datekea ene kondizionezko baxotasunik ezpa hunelako berze gauzarik batre, ni hain obra saindu baten, bere zelo eta afekzione sainduagatik mundu guzietan hanbat laudorio emaiten zayon Regina bati dedikatzetik gibeleratzeko nuenik?"

Eta baldin edozeinek replicatu nahi balu eta erran ezen egin izan dena nik baino hobeki berze batek egin ukan lukeela;

hunetan aplikatzen ahal dezaket neure defensionetan Paedaretus deitzen zen Sparta hiriko batek egun batez erran ukan zuena:

zakusanean ezen, hiriko irur-ehun magistratuetarik bat izatera etzela hura elejitu izan, biltzarretik alegeraki bere etxerat itzuli izan zen zioela, ezen atsegin handia luela zeren hirur-ehun gizon hura baino prestuagorik hirian eriden izan ziraden.

Segur nik-ere erran ahal dezaket ezen milla eriden izan bali-rade ere ni arindu nendukeitenik pena hunetarik (zein izan baita nehork lehen bizitik estima ahal lizakeen baino handiago) nik ukan nukeela hanbat atsegin nola ukan baitut atsekabe, zeren nizaz bertzerik hatse baten egitera abanzatu izan ezten.

Hunetzaz testimoniaje ekar ahal diezakede prinzipalki kargu hunen hartzera inzitatu ukan nautenek.

Eta dena den bezala erran dezadanzat, zure bertute handiak, Andrea, eta prinzipalki nik orain aipatu ditudanak, bai eta orduan zure Loktenent jeneral Agramonde-ko Iaunaren ezortazio-ne handiak eta Belzunze-ko eta Meharin-eko Iaunen eta zenbeit bertze ene adiskideren solizitate ardurazkoak ene gogoia eraziteko asko eta sobera izanagatik:

hala-ere konsideratzen nuenean nola gure denboran ere anhitz personaje iakinsurik Testamentu berriaren translazionean empletatu izan den, hanbat latinez, franzeses, nola anhitz bertze lengoaje abratsez eta praktikatur;

eta gero nola Translatazale berek eta haien ondoan berzek anhitz gauzatan, bai zenzuan bai lengoajeaz zer erran eriden ukan duten;

eta ikusirik ezen halakoekin konparatzera ez deus baino ez-deusago ninzela, eta neure buruari kuasi gogo nahiaz eta probetxu egiteko desiraz berzerik eznakusolarik, eta nik hala borondate ukanagatik, beldurrez gauza ez ledin moldez burutan ilki;

karguaren hartzera bathirik ezin naidikeen, eta guti falta zedin non euzpainendin xoil gibelera, nakusanean hanbatez ene entrepresa handiago, zenbatez nik skribatu dudana lengoaje mota baita sterilenetarik eta diversenetarik: eta oraino, translazionetan behinzat, usatu gabea.

Alabaina segur izanez ezen Heuskaldunak berze nazione guzientzen artean ezgarela hain basa, non gure lengoajeaz ezin ezagut eta lauda dezagun gure Iainko Iauna;

eta ikusirik ezen okasionea presentatzen zela, bai eta sperantzaz ezen ni baino sufizientagorik ere izanen zela obran esku edu-

kiren luenik (nola eriden-ere izan baita Bearno-ko Sinodoaren ordenanzaz lan egina bisitatu eta conferitu behar izan de-
nean) azkenean, Iainkoaz landan zure bertuterekilako authori-
tate handian sporzu harturik, gogo egin nezan, neure ahal gu-
ziaren egitera, eta Iainkoak eman plazer ukan drautan guziaren
borondate onez haren Elizaren edifikazionetan enplegatzerá...

Rochella-n agorrillaren 22-1571

Gero, ondotik eldu da beste zatiño berezi au:

“HEUSKALDUNEI

“Heuskarazko hitzak nola skribatzen, hala letra guziekin La-
tinen anzora pronunziatzen ere dirade; eta *u* vocala, beteki, *ou*
baliz bezala.

Berzalde Testamentu berriaren heuskarazko translazione
hunetan itz bakoitz [bakar] batzu letra xeheagoz textu artean
ezarri izan dirade ezagun denzat ezen hek teztuan aditzen
diraden hitzak izanagatik eztiradela ordea textu gorputz bere-
koak, baina deklaragarri iarriak.

Gainerakoaz den bezenbatan, bat bederak daki heuskal
herrian kuasi etxe batetik berzera ere mintzatzeko maneran zer
diferenzia eta dibersitatea den:

razoin hunegatik sensu egiazkotik aldaratu gabe, lengoajeaz
den bezenbatean ahalik geiena, guziei adi eraziteari iarreiki izan
gaitzaitza eta ez xoil edozein leku iakineko lengoaje bereziri:

eta badakigu ezen denborarekin anhitz hitz eta mintzatzeko
manera eridenen dela obra hunetan, berzela hobeki erran za-
tenik;

halakoetan gauza zeren den dakitenetarik bat bedera orhoitu-
ren da, otoi, ezen hunelako gauzak, guziz lengoaje oraino usa-
tu gabe batetan, ezin behingoaz halako perfekzionetan iar daitez-
kela nola behar bailitzateke;

guziagatik ere mintzatzeko maneran anitz arrastatu gabe,
Iainkoaren hitz purari iarreikiteko desira dutenek sporzu dugu
eridenen dutela (suporturekin) zerzaz kontenta.

Eta baldin speranza dugun bezala, oraindrano egin den hune-
tan heuskaldunak gozorik edo edifikazionerik hartzen badu, hune-
tan emplegatu izan diradenek bihotz arturen dute, oraindanik go-
go ere duten bezala, egin denaren berriz ikusteko eta korriji-
tzeko;

baieta baldin Iaunak hala plazer badu pasaje difizilenen deklaragarri anotazionen ezarteko.

Iainkoak otoi haren desohoretako den doktrina guzia ezagut eزازirik eta konfunditurik, haren ohoretako dena beti entreteni eta abanza dezala Iesus Christ bere Seme gure Iaunaren izenean. Amen”.

* * *

Gero iarraitzen da autorearen beste oharpen bat: “Bat berderak iakiteko eta maiz irakurtzeko duen Advertimentua nola Iesus Krist den Iainkoaren Legearen fina eta gure salbatzeko moien bakoitza” izen burua duena, eta artatik artzen dugu zati bat.

“Eta nola Iainkoak gizona ezarri eta ordenatu ukan baitzuen aita bat bere haur guziko maitean bezala, hura baitan delekta iedin eta atsegin har ahal lezanzat;

berzaldera bere desobedienziaren kausaz hiragun zekion eta abominazionetan eta begitan har zezan, halako maneraz non hura baitan lehen laket eta plazent zaion guzia egin baitzekion desplazen, eta delektatzen oi zuenak tharrita baitzezan;

aitatasunezko begi eme batez behatzen oi zuena detestazionetan harturik eta abhorriturik begietako ere sobera izan zaio.

Eta labur erraitera gizona zena zen bezala bere apertenenzia, dependenzia, bere egitate, bere pensamendu, bere mintzatze eta izate guziarekin gaizetsi ukan du Iainkoak, bere etsai eta kontrast spezial anzo: bai erraiteraino ezen urriki zuela zeren gizona egin ukan luen”.

Orain iarrekitzen zaio S. Mateu-ren Ebangelioko VI-garren kapituluaren itzulpena:

Cap. VI

“1= Elemosinaz.—5= Otoitzaz.—14=Elkarri nola barkatzeko.—16=Baruraz.—19=Thesaur egiteaz.—24=Iainkoak eta abrastasunak ezin zerbitza.—25= Bizitze temporalaz artarik ez ukaiteko.—33=Iainkoaren resuma eta hartarako eginbidea lehenik bilhatzeko.

* * *

1.—Begirauzue zuen elemosina eztagizuen gizonen aitzinean

hezaz ikus zaiteztenzat: ezpere saririk eztuzue ukanen zuen Aita zeruetan dena baitan.

2.—Bada elemosina egiten duanean eztezála trompeta io erazi eure aitzinean hipokritek egiten duten bezala Sinagogetan eta karrketan, gizonenez estima ditezentzat; egiaz diotsuet rezebitzen dutela bere saria.

3.—Baina hik elemosina egiten duanean ezalbeileki hire ezkerak zer egiten duen hire eskuinak.

4.—Hire elemosina sekretuan denzat eta eure Aita sekretuan dakusanak rendaturen drauk agerrian.

5.—Eta otoitz egiten duanean ezaizela hipokritak bezala: hei laket ziaiek kongregazionetan eta karrrika kantoinetan zutik daudela otoitz egitea, gizonenez ikus ditezentzat: egiaz erraiten drauzuet ezen rezebitzen dutela bere saria.

6.—Baina otoitz egiten duanean sar adi eure ganberatxoan eta eure borta ertsirik otoitz egiok eure Aita sekretuan denari: eta eure Aita sekretuan dakusanak rendaturen drauk agerrian

7.—Bada otoitz egiten duzuenean eztezazuela anhitz edas Paganoeck bezele ezen uste dute bere anhitz edasteaz enzunen diradela.

8.—Etzaretela beraz hetarat irudi: ezen badaki zuen Aitak zeren behar zaretan eska zakizkioten baino lehen.

9.—Hunela beraz zuek otoitz egizue, Gure Aita zeruetan aizena santifika bedi hire izena.

10.—Etor bedi hire resuma. Egin bedi hire borondatea zeruan bezala lurrean ere.

11.—Gure eguneko ogia iguk egun.

12.—Eta kita ietzaguk gure zorrak nola guk ere gure zordunei kitatzen baitrauegu.

13.—Eta ezgaitzála sar tentazionetan baina delibra gaitzak gaixtotik. Ezen hirea duk resuma eta puisanza eta gloria sekulakotz. Amen.

14.—Ezen baldin barka badietzezue gizonen bere faltak barkaturen drauzue zuei ere zuen Aita zerukoak.

15.—Baina baldin barka ezpadietzezue gizonen bere faltak zuen Aitak ere eztrauzkizue barkaturen zuen faltak.

16.—Gehiago, barur dagizuenean, etzaretela itxura tristetako hipokritak bezala ezen desgisatzen dituzte bere begitarteak, barur diradela gizonen ageri diradenzat; egiaz erraiten drauzuet, ezen rezebitzen dutela bere saria.

17.—Baina hik barur egiten duanean unкта ezak eure burua eta ikuz ezak eure begitartea.

18.—Gizonei barur aizela ageri ezakienzat baina eure Aita sekretuan denari: eta eure Aite sekretuan dakusanak rendaturen drauk agerrian.

19.—Eztitzazuela egin zuen thesaurak lurtean non zerrenak eta herdoillak goastatzen baititu eta non ohoinek zulhatzen eta ebaiten baitituzte.

20.—Baina egin itzazue zuen thesaurak zeruan non ez zerrenak ez herdoillak ezpaitu goastatzen eta non ohoinek ezpaitute zulhatzen ez ebaisten.

21.—Ezen non baita zuen thesaura han izanen da zuen bihotza ere.

22.—Gorputzaren argia da begia, beraz baldin hire begia sinple bada hire gorputz guzia argi datek:

23.—Baina baldin hire begia gaixto bada hire gorputz guzia ilhun datek; beraz baldin hitan den argia ilhunbe bada, ilhunbe hura zein handi *date*?

24.—Nehork bi nabusi ezin zerbitza ditzake; ezen edo batari gaitz eritziren drauka eta berzeari on: edo batarekin edukiren du eta berzea menospreziaturen. Ezin zerbitza ditzakezue Iainkoa eta abarastasunak.

25.—Halakotz erraiten drauzuet, eztuzuen artarik zuen bizitzeaz, zer ianen duzuen eta zer edanen: ez ta zuen gorputzaz, zerzaz beztituren zaretan: ezta bizia bianda baino geiago eta abillamendua baino gorputza?

26.—Konsidera itzazue zeruko xoriak, ezen eztute eraiten ez errekeitatzen ez eta graneretera biltzen, eta zuen Aita zerukoak hatzen ditu hek: etzerate zuek anhitzez hek baino exzelenteago?

27.—Eta nork zuetarik arta ukanez eratxeki ahal diezakeo beso bat bere handitasunari?

28.—Eta beztiduraz zergatik zarete artatsu? Ikas ezazue nola landako floreak handitzen diraden: ez nekaten dirade ez iruten dute?

29.—Baina erraiten drauzuet are Salomon ere bere gloria guziarekin eztela beztitu izan hetarik bat bezala.

30.—Bada baldin landako egun belhar dena eta bihar labean ezartzen dena Iainkoak hala inguru beztitzen ba du: eza zuek anhitzez areago fede xipitakoak?

31.—Eztuzuela beraz artarik erraiten duzuela: zer ianen dugu, edo zer edanen dugu edo zerzaz beztituren gara?

32.—(Ezen gauza hauk guziak Paganoeak bilhatzen dituzte) ezen badaki zuen Aita zerukoak ezen gauza hauen guzior beharra baduzuela.

33.—Baina bilha ezazue lehenik Iainkoaren resuma eta haren iustizia eta gauza hauk guziak emanen zaizkizue gainerako.

34.—Etzaretela bada artatsu biharamunaz: ezen biharamunak beretako arta ukanen du; egunak asko du bere aflikzioneaz”.

* * *

“*A B C edo Christinoen Instructionea*” liburutik artzen dugu zati au.

“Heuskal herrian gaztetasunaren irakasteko kargua dutener eta goitiko guzier: I. Leizarraga Beraskoiz-koak Iainkoaren grazia desiratzten.

Berze nazione guziek zeinek beren lengoajeaz bezala heuskaldunak ere berean duenzat, zertan irakurtzen ikas ahal dezan, eta nola Iainkoa ezagutu eta zerbitzatu behar duen, nezesario estimatu ukan dut, A B C haur berze instrukzionerekin Heuskaraz ere iar ledin:

”eta hunetakotzat Iainkoak egin drautan graziaren araura haren laudoriotan enplegatu izan naiz:

dakusadalarik bada ezen Iainko egiazkoaren eta Iesus Christ haren Seme guregatik mundura etorri izan denaren ezagutzera laxe eta ansikabe direnek kontu gutia hunez eginen dutela:

“eta halakoakgatik ber, haur egin izan da.

eta minzatzeko maneraz den bezenbatean Heuskal-herrian relijionearen exerzizioa den lekuko jendetara considerazione gehiagoko ukan dut ezen ez berzetakoetara:

“eta haur speranzaz ezen Instrukzione hunek lehenik eta orai behin gehienik, hetan zerbitzaturen duela.

Baina bitartean irakasteko kargua duzenak irur punktuz prinzipalki adbertitu nai ukan zaituztet. Lehena da aitzinago hel dai-tezkeno zer den vocala edo konsonanta, diptongoa edo silaba, au-

rrer ikasten denborarik enplega erazi gabe, liburutxo hunetako formari simpleki zarreitzaten.

"Bigarrena, ungi eta trebeki lehenbizitik letreiatzen aurrer irakats diezezuen. Hirugarrena, irakurtzera datozenean, kolonaren, komaren, edo puntuaren diferentzia zerik den, anhitz fundatu gabe, hitzak distinktoki eta klaroki pronunzia eraziz, pausuen egiten kostuma ditzazue.

Iainkoak, otoi, zuen traillaia prospera eta benedika dezala Amen.

(Rochella-n, urriaren lehenean, 1571).

A. I.

(Aldaratzaillea)